

УДК:159.9(575.1)

Sayyora ZUPAROVA,
O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti o'qituvchisi
E-mail: sayyora_z@mail.ru

O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi akademiyasi katta o'qituvchisi PhD O.B. Mallayeva taqrizi asosida

CORRELATION BETWEEN WALDORF AND MONTESSORI EDUCATION: USING PUPILS' IMAGINATION

Annotation

The method of Montessori and Waldorf education is clearly distinguished by its relevance and importance in forming the ability to think and expanding the scope of imagination in school-aged children. According to the results of the research, these educational methods serve as a basis for children to show their abilities and gain great results.

Key words: Montessori education, Steiner education, imagination, independent school, academic subjects, traditional subjects, thinking, feeling, doing.

ВЗАИМОСВЯЗЬ МЕЖДУ ВАЛЬДОРФСКИМ И МОНТЕССОРИ ОБРАЗОВАНИЕМ: ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОООБРАЖЕНИЯ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

Методика Монтеessori и Вальдорфского воспитания ярко выделяется своей актуальностью и значимостью в формировании способности мыслить и расширении кругозора воображения у детей школьного возраста. Согласно результатам исследования, эти образовательные методы служат основой для проявления детьми своих способностей и достижения, больших успех.

Ключевые слова: Образование Монтеessori, образование Штайнера, воображение, независимая школа, академические предметы, традиционные предметы, мышление, чувство, действие.

MONTESSORI VA VALDORF TA'LIMINING O'QUVCHILAR TASAVVURINI ISHLATISHDAGI BOG'LIQLIGI

Annotatsiya

Maktab yoshidagi bolalarda ilk davrlardan o'q fikrlash qobiliyatini shakllantirish va tasavvur doirasini kengaytirishda Montessori va Valdorf maktablari ta'limi yo'lga qo'ygan uslub o'zining dolzarbligi va ahamiyatligi bilan yaqqol ajralib turadi. Tadqiqotlarning natijasiga ko'ra, ushbu ta'lim uslublari bolalarning o'z qobiliyatlarini namoyon etishlari hamda yuksak cho'qqilarni zabt etishlari uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Montessori ta'limi, Shtayner ta'limi, tasavvur, mustaqil maktab, akademik fanlar, an'anaviy o'quv fanlar, fikrlash, his qilish, bajarish.

Kirish. Montessori ta'limining paydo bo'lganiga qariyb bir asr o'tgan bo'lishiga qaramay, ko'plab ilmiy ishlar va tadqiqotlar hamon uning samaradorligini isbotlashda davom etmoqda. Montessori ta'limining asoschisi italyalik o'qituvchi, shifokor Mariya Montessori hisoblanadi [1]. Kuchli nazariy struktura, o'qitish materiallariga boyligi, bolaga qaratilgan o'qitish va kuzatuvga mo'ljallangan taraqqiyotni o'zida mujassam qilgan Montessori yondoshuvi bolaga erta ta'lim berishda ildam metod hisoblanadi.

Valdorf ta'limining asoschisi avstriyalik faylasuf, ijtimoiy islohotchi Rudolf Shtayner hisoblanadi. Ba'zi manbalarda esa, Valdorf ta'limi Shtayner ta'limi deb ham yuritiladi. Rudolf Shtaynerning "yaxlit" ta'lim falsafasi Valdorf maktablarining o'quv dasturida aniq namoyon bo'lib, u "guruh" emas, balki "individual" ya'ni alohida har bir o'quvchiga e'tibor qaratishni ta'kidlaydi. Ushbu maktablar ichidagi darslar uch-to'rt hafta davomida muayyan ta'lim yo'nalishlariga qaratilgan noyob "blok" tizimida tuzilgan. Ushbu "blok" tizimining tarafdorlari, bu individual bolaning rivojlanayotgan ehtiyojlarini hal qilishning yanada samarali usuli deb hisoblashadi. Ularning ta'kidlashicha, bolalar o'z qobiliyatlarini rivojlantirar ekan, ularning tushunish qobiliyati o'zgaradi. Ta'lim mazmuni ushbu o'zgarishlarga moslashtirilgan bo'lishi kerak. Misol uchun, oldingi yillarda (birinchi sinfdan to'rtinchi sinfgacha) bolalarga ko'pincha hikoyalar va afsonalar orqali tarix, fan, til san'ati va matematika o'rgatiladi. Bolalar o'sib ulg'aygan sari ushbu

fanlarning aniq va texnik sohalari kiritiladi. Bu usul orqali rivojlanayotgan bolaning nafaqat ehtiyojlari, balki qiziqishlari ham qondiriladi. Natijada, bolalar ko'pincha o'z o'qishlari bilan faol shug'ullanishadi [2].

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Montessori o'qituvchisi ishonch munosabatlariga asoslanib, bolalarning bir-biri bilan munosabatlarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydi, o'quvchilarga o'zini o'zi boshqarish va o'zini o'zi boshqarishni rivojlantirishga yordam beradi va faqat o'quvchilar kelishmovchiligida yordam berish uchun yordam beradi. Montessori o'qituvchisi har qanday tartibsizlik yoki qo'pol xatti-harakatlarga yo'l qo'ymaydi va muammoli xatti-harakatlarni bolaga nima ruhsat etilganligini va muammoli xatti-harakatlarni qanday tuzatishni o'rgatgan holda hal qiladi [3]. Montessori ta'limining ushbu o'zaro bog'liq maqsadini shunday ifodalaydi: "O'qituvchining maqsadi bolalarga yordam berish va rag'batlantirishdir, bu ularga ishonch va ichki intizomni rivojlantirishga imkon beradi, shunda bolaning rivojlanishiga aralashish yana ham kamroq bo'ladi". U tengdoshlar bilan yaxshi munosabatlar va kuchli tengdoshlar madaniyatining muhimligini tan oladi [4], bu yerda o'qituvchi bolalarga yaxshi do'stlikdan zavqlanish uchun joy beradi. Montessori yondashuvidagi o'qituvchilar ushbu rolga qo'llanma sifatida puxta tayyorgarlik ko'rishadi. Kerakli ta'lim intensiv va o'ziga xos bo'lib, "texnikani o'zlashtirishga" qaratilgan [5].

Valdorf tizimidagi o'qituvchilar ushbu rivojlanayotgan bolalarga yo'l-yo'riq ko'rsatadilar, har doim ularning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlaydilar va yaxshilik, go'zallik va haqiqat tushunchalarini san'at orqali o'rganishadi. Valdorf sinfida bolaning xatti-harakatlari bilan bog'liq muammolarni hal qilish ko'pincha faoliyatni o'zgartirish, yangi hikoyani kiritish yoki bolaga badiiy loyihani taqdim etish orqali yondoshiladi [6]. Hikoya faoliyati o'qituvchilarning o'zlari tomonidan boshqariladigan Valdorf ta'limining muhim qismidir. "Valdorf sinf o'qituvchilari rassomlar va ijrochilar; ular tasviriy va sahna san'ati bo'yicha o'qitiladi va darslar haqida innovatsion fikrlashga chaqiriladi" [7].

Deluca va Hughes (2014) ma'lumotlariga ko'ra, odatiy Valdorf sinflari bolalardan va hamkasblaridan o'rganayotgan ikkita o'qituvchini o'z ichiga oladi [8]. Valdorf maktabidagi o'qituvchilar muntazam ravishda hamkorlik qilish uchun yig'ilishadi (o'qituvchilar jamoasi yoki o'qituvchilar kolleji deb ataladi), bir-birlarini qo'llab-quvvatlash va maktab taraqqiyoti rejalarini ma'muriy jihatdan aniqlash uchun ishlaydi. Har bir o'qituvchi an'anaviy o'qituvchilar ta'limi va to'g'ridan-to'g'ri Valdorf kolleji sertifikatini kombinatsiyasi bilan tayyorlanadi.

O'qituvchilarni tayyorlash bo'yicha amaliy chora-tadbirlar sinfida o'qitish yoki faoliyatning aniq tartiblarini o'rgatishdan iborat. O'qituvchi juda ko'p sonli maxsus atamalar, ssenariy bosqichlarini va materiallarning tushuntirish olishlarini, shuningdek, "inson salohiyatini ro'yobga chiqarishning axloqiy va ma'naviy maqsadiga qaratilgan katta va murakkab texnik repertuarni o'zlashtirishi" kerak. O'qituvchilarga bolalarni materiallardan foydalanishga o'rgatish uchun deyarli aniq ko'rsatma va qo'llanmalar taqdim etiladi. Ushbu namoyish usullari Montessorining qo'llab-quvvatlovchi, kuzatuvchi rahbar tomonidan ehtiyotkorlik bilan, takroriy o'qitish qobiliyatli, rivojlanayotgan bolaning barqarorligini ta'minlaydi, degan ishonchiga ko'ra aniq o'rgatiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Montessori va Valdorf maktablari bolalarida atrof-muhit bilan aloqaga ehtiyoj kattaligi muhim o'rin tutadi. Biroq, Montessori ta'limi haqiqiy hayotiy tajribalarga e'tibor qaratishi, Valdorf ta'limi esa bolaning tasavvur va fantaziyasiga urg'u berishi bilan farq qiladi. Valdorf maktablariga avstriyalik olim va faylasuf Rudolf Shtayner asos solgan. Valdorf ta'limi, o'z navbatida Shtayner ta'limi sifatida ham tanilgan, antroposofiya asoschisi Rudolf Shtaynerning ta'lim falsafasiga asoslanadi.

Valdorf ta'limi - Yevropada qariyb 100 yil oldin avstriyalik faylasuf, ijtimoiy islohotchi va vizyoner Rudolf Shtayner tomonidan ishlab chiqilgan. Ushbu ta'lim tizimi butun dunyo bo'ylab mustaqil maktab harakatini ko'zda tutadi. Bugungi kunda Valdorf ta'limi butun dunyo bo'ylab taqdim etilgan bo'lib, 60 dan ortiq mamlakatlarda 1000 ga yaqin maktab va 2000 ga yaqin erta bolalik ta'lim dasturlari mavjud. Valdorf ta'limida o'quv jarayoni asosan uch tomonlama bo'lib, bosh, yurak va qo'llarni jalb qiladi - yoki fikrlash, his qilish va bajarish. Bu Valdorf o'qituvchilarining akademik, san'at va amaliy ko'nikmalarni birlashtiradigan o'quv dasturi va metodologiyasi orqali har bir bolani tarbiyalash va jalb qilish uchun ishlayotgan asosdir.

Har ikkala talim tizimi ham bolani erta rivojlantirishga, uning qiziqishlariga yo'naltirilgan. Bu jarayon bolaning o'zigagina fanlarni tanlash imkonini beruvchi ta'limga asoslanadi. Shu bilan bir qatorda Montessori va Valdorf ta'limi bir qancha farqli jihatlariga ham egadir.

Montessori maktablari bolaga ergashtirishga tayanadi. Ushbu ta'lim jarayonida, bola o'rganmoqchi bo'lgan narsani o'zi tanlaydi va o'qituvchi o'rganishga rahbarlik qiladi. Bu yondashuv juda amaliy va o'quvchiga yo'naltirilgan.

Valdorf ta'limida esa, sinfda o'qituvchi tomonidan boshqariladigan yondashuvdan foydalanadi. Bolalarga akademik fanlar Montessori maktablaridagi o'quvchilarnikidan ko'ra kechroq tanishtiriladi. An'anaviy o'quv fanlari - matematika, o'qish va yozish - bolalar uchun eng yoqimli o'rganish tajribasi sifatida qaralmaydi va ular yetti yoshga to'lgunga qadar kechiktiriladi. Buning o'rniga, bolalar o'z kunlarini xayoliy mashg'ulotlar bilan to'ldirishga da'vat etiladi, masalan, uydirmalar to'qish, san'at va musiqa bilan shug'ullanish [9].

Tahlil va natijalar. Montessori va Valdorf maktablari o'rtasidagi asosiy o'xshashliklar haqida so'z yuritilganda, ularning har ikkisi ham moslashuvchan o'quv rejasini mavjud. Ya'ni, moslashuvchan o'quv rejasiga ko'ra, Montessori ham, Valdorf maktablarida ham buyurtma asosida tuzilgan o'quv dasturi mavjud emas. O'quvchilar o'qituvchining ko'rsatmasi bilan o'z faoliyati va vazifalarini tanlashlari mumkin. Shuningdek, ular asosan o'z tezligida ishlashlari mumkin [10].

Markazlashtirilmagan ta'lim: Montessori va Valdorf o'qituvchilari kamdan-kam hollarda butun sinf uchun ma'ruzalar o'qiydilar. Talabalar sinfda erkin harakatlanishlari, mustaqil yoki guruhlarda ishlashlari va o'z qiziqishlarini amalga oshirishlari mumkin.

Yaxlit ta'lim: Montessori va Valdorf maktablari yaxlit holda bolani tarbiyalashga qaratilgan. Asosiy o'quv jarayonlaridan tashqari, ular amaliy ko'nikmalarni o'rganishga, to'g'ri xarakter xususiyatlarini rivojlantirishga va muhim qadriyatlarini o'rganishga katta e'tibor berishadi.

Aniq o'rganish: Montessori ham, Valdorf ham aniq o'rganishga urg'u beradi. Bolalar ko'plab amaliy materiallar bilan ishlaydi va muhim amaliy ko'nikmalarni o'rganadi. Montessori, ayniqsa, hech bo'lmaganda maktabgacha va boshlang'ich maktabda aniq o'rganishga qaratilgan.

Cheklangan texnologiya: Montessori va Valdorf maktablari zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni cheklaydi. Ayniqsa, Valdorf maktablari bu borada qattiqqo'lroq bo'lishi mumkin [11].

Montessori va Valdorf maktablari o'rtasidagi asosiy farqli jihatlar esa, quyidagilardan iborat:

Ta'lim jarayoni: Montessori maktablari ko'proq asosiy o'quv jarayoniga, hech bo'lmaganda maktabgacha ta'lim muassasalariga e'tibor beradi. Valdorf maktablari odatda 1 yoki 2-sinfgacha asosiy ta'lim tamoyillarni hech bo'lmaganda rasmiy ravishda kiritmaydi.

Ish va o'yin: Montessori maktablari o'yindan ko'ra ishlashni afzal ko'radi. Hatto maktabgacha ta'lim muassasalarida ham Montessori o'qituvchilari go'yo o'yin o'ynashni rad etishadi (yoki hech bo'lmaganda uni rag'batlantirmaydilar). Valdorf maktablari esa, ayniqsa, maktabgacha ta'lim muassasalarida go'yoki o'yin va xayoliy faoliyatni asosiy yo'nalishga aylantiradi [12].

San'at: Valdorf maktablari o'quv dasturi davomida san'at va musiqani ta'minlaydi. Musiqa, drama, raqs, tasviriy san'at va boshqa badiiy vositalar ko'plab darslarga kiritilgan. Ko'pgina Montessori maktablari esa san'at, musiqa va xayoliy faoliyatga kamroq e'tibor berishadi [13].

Tabiat: Valdorf va Montessori maktablari bolalarga tabiat haqida o'rgatadi va aksariyat hollarda darslar ham ochiq havoda, tabiat bag'rida o'tkaziladi. Valdorf maktablarida ham bunga ko'proq e'tibor berishadi.

Xulosa va takliflar. Montessori va Valdorf ta'lim tizimlari erta ta'limni rivojlantirishda bolaning tasavvur doirasini kengaytirish, uning fikrlash qobiliyatini yana ham rivojlantirishda noan'anaviy uslublar hisoblanadi. Bunda o'quvchi tabiat bilan uyg'un holda, olamni va ilm-fanni uzviy bog'liqlikda tushunishni boshlaydi. Har ikki uslub ko'proq amaliy tarzda amalga oshiriladi. Shuningdek, san'at va musiqa, ijodkorlik mahorati, yaratuvchanlik, raqs, kuy qo'shiq,

o'yinlar orqali fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga ahamiyat beriladi. Montessorining fikri texnologiyani rad etish emas, balki yog'och bloklar kabi tabiiy ravishda yaratilgan narsalarni qadrlashdir. Shu yol orqali bolani tabiat bilan o'zaro hamohang qilishni ko'zda tutadi. Valdorf maktablari esa, otionalarni bolalar ta'sir qiladigan ommaviy axborot vositalari

miqdorini cheklashga undaydi. Ikkalasi ham o'quv dasturlarida bolaning butun rivojlanishini - ma'naviy, aqliy va jismoniy rivojlanishiga e'tibor qaratgan bo'lsa-da, ularning bu maqsadga erishish yo'llari keskin farq qiladi. Va har bir maktab o'z avtonomiyasiga ega ekanligini unutmash kerak.

ADABIYOTLAR

1. Lillard Paula Polk. Montessori: A Modern Approach New York: Schocken Books* 1973.
2. Hyubner Teodor, "Rudolf Shtayner maktablari", Amerika-Germaniya sharhi. 1952 yil fevral, 2-bet.
3. Edwards Carolyn Pope. "Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia." Research Gate, 2002.
4. Lash M. (2008). Classroom community and peer culture in kindergarten. Early Childhood Education. Journal, 36(1), 33–38.
5. Cossentino, J. (2009). Culture, craft, & coherence: The unexpected vitality of Montessori teacher training. Journal of Teacher Education, 60(5), 520-527.
6. Edmunds, F., & Barton, M. (2004). An introduction to Steiner education: The Waldorf school. Forest Row [UK]: Sophia Books.
7. Nordlund C. N. (2013). Waldorf education: Breathing creativity. Art Education, 66(2), 13–19.
8. Clouder C., & Rawson, M. (1998). Waldorf education. Hudson, NY: Anthroposophic Press. Cossentino, J. (2009).
9. Cornelius Elizabeth M., Early Childhood Education and die Waldorf School Plan.
10. Spring Valley, N.Y.: Waldorf School Monographs 1983.
11. Gitter Lena L., The Montessori Way Seattle: Special Child Publications, inc. 1970.
12. Torrens I. Pol, "Ijodkorlikdagi sarguzashtlar", "Bolalik ta'limi", 19 - jild. 1963-yil oktabr, 79-80-betlar.
13. Shtayner Rudolf, Ta'lim va zamonaviy ma'naviy hayot, Antroposofik nashriyot Co. 1923, 123-125-betlar.